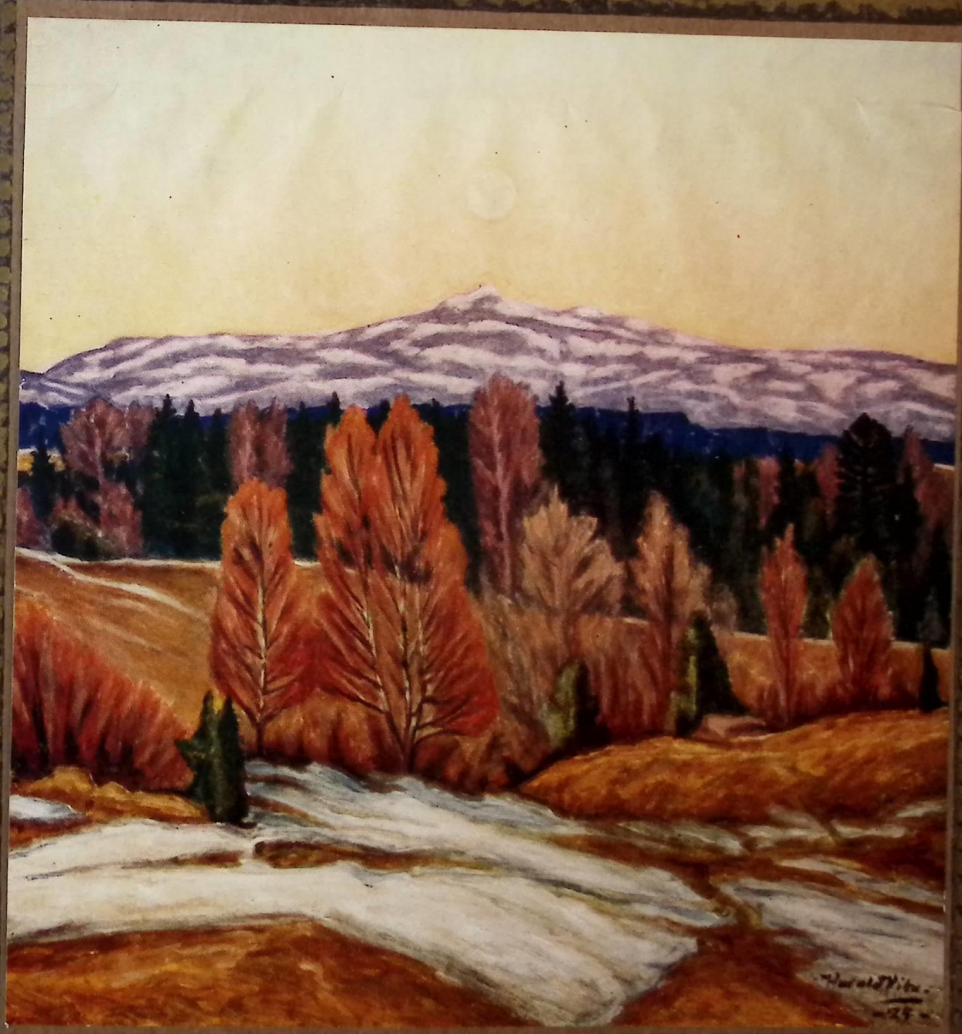

RINGERIKE.

R.V.E.

RINGERIKE

1938-39

UTGITT AV

RINGERIKES UNGDOMSLAG
OG RINGERIKES MUSEUM

VED

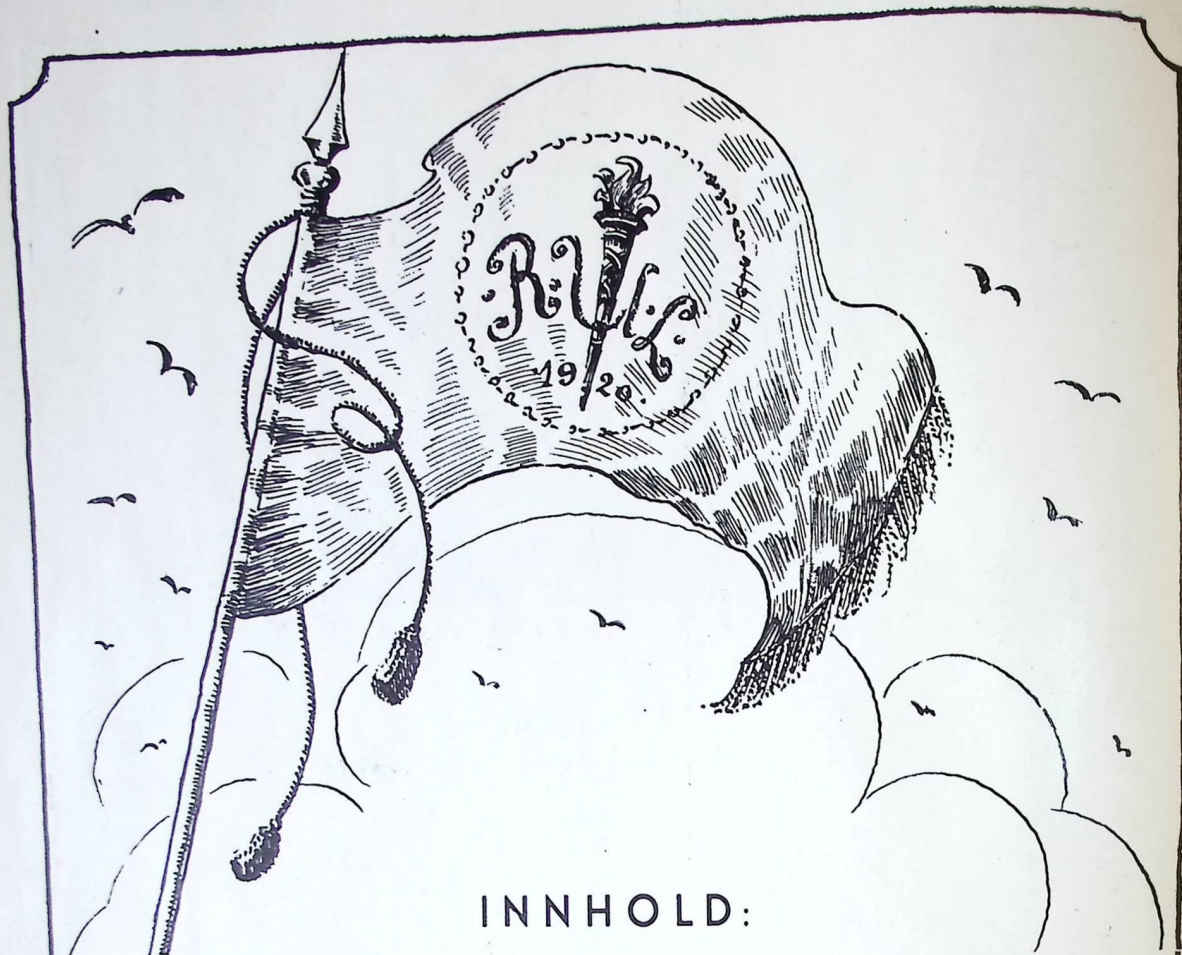
ELLEN HALS
OLA BRÆNDEN – HANS JOHNSRUD

OSLO 1938

I KOMMISSJON SNORRE A-S
SNORRE BOKTRYKKERI

INN H O L D :

Omslag: Efter maleri av Harald Vibe	Gyrihaugen	
THORVALD E. SOLBERG: Bruløkkene og Tørje, ill.		
Harald Vibe	Side	3
OLA BRÆNDEN: Kjerraten i Åsa, ill. Harald Vibe	„	4
K. GIGSTAD: Ådalens kirkekuer	„	7
ELLEN HALS: Ringeriksbunaden	„	9
ANDERS VILJUGREIN: Sagasus, ill. Harald Vibe . .	„	10
HANS JOHNSRUD: Det gamle nikkelverk på Tyri- strand	„	12
K. GIGSTAD: 17. maifest i Norderhov 1845 . . .	„	14
Kandidat Færden på folkemøte	„	16
ROAR TANK: Når Engebret Færden kom på aften- visitt	„	17
ELLING SOLHEIM: Gyrihaugen	„	18
OLAF HANSSEN: Eit ord til Ringerikes ungdom og ungdomslag	„	19

Brulökhene og Tørje.

av Thorvald E. Solberg
ill. Harald Vibe.

En lysning i skogen, en høla-bønn,
her er post for en skytter
som sitter og lytter
efter døende los ----
Nå gik jaget over Brulökh-væin
så varer det nok ei stönn
för'n kommer att ----

Han som sitter på slubben
ser ikke ut som han lytter,
så er'n ventelig ingen skytter,
men bare en fomlete drömmar.
Börsa er jussom dötti fra'n,
ligger ved foten hass.
Han sitter med hendene knept som i bönn.
Synet favner höstbrent skog,
illran skog, blodran skog
av osp og rönn ----

Takk Gud for hver höstgraa dag,
Takk også for livet ----
Hvert sommerlig pust gjennem stargras-sivet
må sones i höst!
Takk for Vårens Vidunder,
Takk for Sankte-Hans Stunder,
med Dans og Tråkk
og Hauking og Laakk!
Slik var skytterens ordlöse bönn
uten fakker og menighet.
Livet og bönnen og drömmen
hvilken treenighet!

Det for som en iling over Ringerike.
"De har fönni en mann nord for Tørje!"
Han er dau! Aa nei aanei for ei ti ----
Har'n gjort sig ilde med börsa si ----
Men å het'n da kjære ----
Han het Bernhard Herre.

Thorvald E. Solberg.

Kjerraten i Åsa.

Illustrert av Harald Vibe.

Av Ola Brænden.

Fantasitegning av Kjerraten.

I en «Sommernatt på Krokskogen» forteller Asbjørnsen om en av sine turer over Krokskogen. Asbjørnsen var 14 år dengangen. Av kjerringa i Sørkedalen hadde han fått beskjed om veien. «Når du kommer bortund' Heggelivannet, så går du til venstre'n og tar av til høger'n, så har du sterke, strake veien ende fram til Stubdal i Åsa.»

Ved Skambrekk tok Asbjørnsen feil. Han gikk ikke til «venster'n», men tok av til «høger'n» med en gang, og tullet sig rent vekk om kvelden. Tilslutt traff han tømmerhuggerne ved Flåtavannet.

Neste dag kommer han frem til «Kjerraten i Åsa.»

Kjerraten er et merkelig byggverk for sin tid. I våre dager fables det somme tider om taugbane op på åsryggen. Men for 100 år siden hadde man virkelig en slags «bane» fra Steinsfjorden til Stubdal. Når man nu snakker om «Kjerraten», kan man liksom ikke finne noen fornuftig grunn for dette å frakte tømmer fra Steinsfjorden som ligger 63 m. o. h. op på Krokskogen, til Flåtavannet som ligger 452 m. o. h.

Grunnen til at Kjerraten blev bygget var sagbruksprivilegiene. Denne loven gav enkelte personer eller sagbruk enerett til å avvirke og forhandle tømmer. Oprinnelig var denne loven vedtatt for å beskytte skogene. Med de mange sagbruk blev skogene for hårdt beskattet. Man innskrenket da sagene, samtidig som de bare fikk sage et bestemt kvantum, de såkalte kvantumsager. Ved kongelig resolusjon av 6. september 1688 blev antallet av sagbruk forminsket fra 1200 til 664. Dette førte imidlertid til at trelasthandelen stadig kom på et færre antall hender.

Peder Anker som fra 1814 var statsminister, eide ved siden av Krokskogen store skoger i Hadeland og Land. Hans sagbruk lå i Sørkedalsvassdraget, og dit måtte han ha tømmeret.

Man bestemte sig for å fløte tømmeret over Randsfjorden, ned Randselven til Tyrifjorden og så op Steinsfjorden til Åsa. Herfra skulde så tømmeret fraktes ca. 3 km. med kjerrat op i Sørkedals-

vassdraget ved Flåtavannet. Kjerraten blev bygget omkring 1805.

Kjerraten bestod av 12 pilarer, hver med et stort hjul som blev drevet med vannkraft. Mellem hjulene gikk det endeløse kjettinger lagt over bukker med ruller på. Kjettingene var av veldig dimensjoner. I stokkene blev det satt en jernhake som så blev festet i kjettingen. På hvert hjulhus stod en mann og heftet haken over til neste hjul. Slik vandret tømmeret fra hjul til hjul opover bakkene.

Ved hjul nr. 12, Toll(v)ern, ved Flåtan var det visse vanskeligheter. De hadde ikke vann nok til å dra hjulet. Så blev det bygget en slags skinnegang fra Damtjern til Flåtan. Svillene kan man se den dag i dag, og tømmeret blev dratt på vogner med hestekraft. Fra Flåtan blev tømmeret fløtet ned Sørkedalsvassdraget til Bogstadvannet.

Mellem Damtjern og Flåtan forsøkte man sig også med sluseanlegg; men det blev ikke ferdig.

Kjerraten var i drift både dag og natt en 2 til 3 måneder av året og skaffet liv og rørelse samt sikkert arbeid for folk i distriktet. Foruten arbeiderne når anlegget var i drift, var tømmermenn, snekkere og smeder optatt med reparasjon og vedlikehold. Den gang var det meget større bebyggelse i Vegårdsfjordingen. Om dette vidner alle de nedlagte plasser. Av disse kan nevnes: Jammerklo,

Kabinettet, Mekkelrud, Andersrud, Roligmoen, Persløkka, Pungeletta m. fl. Ialt kan man finne tuftene efter over 30 nedlagte plasser.

Pungeletta lå i nærheten av Stubdal, og der var det brennevinssjapp, så navnet passet utmerket. Folk var «hituge» til å sette på navn den gang. Husene fra Pungeletta er nu i øvre Åsa.

Det ser ut som kjerratbefolkningen har hatt sin egen lærer, for i en folketellingsliste fra Kjerraten i 1825 finner man også en børnelærer Calmejer.

En av bestyrerne ved anlegget var fullmektig Langer. Han hadde tilsyn med driften, førte regnskaper og utbetalte lønninger etc.

Kjerraten blev bygget av Peder Anker men eiendommene gikk senere ved giftermål over i grev Wedels eie.

Ved lov av 26. august 1854 blev sagbruksprivilegiene ophevet fra 1. januar 1860. Kjerratens dager var da talte, efter at den hadde eksistert i et par mannsaldre.

Smeden ved anlegget var i en årrekke Mikkel Smed. Om ham fortelles mange historier. Den tiden var det meget brennevin og fyll. På en av sine turer til Hønefoss hadde Mikkel Smed fått tak i en kagge med brennevin. På veien hjemover hadde han nok smakt trutt og godt på den og da han kom ved Orebråtan, gikk både kaggen og

Asbjørnsen treffer tømmerhuggere ved Stor-Flåtan.

Kjerrathjul nr. 12 ved Stor-Flåtan.

Mikkel i bakken. Kaggen trillet nedover og for hver gang den gikk rundt, gav den en skvelp. Da uttalte Mikkel Smed de bevingede ord: «Jeg hører din røst, men jeg kan ikke hjelpe dig.»

En av arbeiderne på Kjerraten var kjent for å være flink til å rime. Anker hadde hørt dette, og ved et besøk vilde han gjerne treffe denne mann. Statsministeren fortalte mannen at han hadde hørt han var så flink til å rime.

«Å nei», sa mannen, «je er nok itte noe tess til å rime.

For je går her og stanker
og bærer planker for han Per Anker.
For å få litt kobber og litt sølv,
litt til brennevin og litt til øl.
Men dersom je bare torde,
skulde je spørre 'n
om det nørdrre jorde,
så kunde han sjølv ta det synnre og kvenna,
så kunde vi mala litt og litt om senna».

Anker moret sig selvfølgelig kostelig over dette svar.

Om grev Wedel fortelles det at han kunde være hurtig til vrede, men også hurtig slå om til godhet og gavmildhet.

Engang kom grev Wedel til anlegget i Åsa, og han trodde ingen kjente sig.

«Hvad sier man om greven heroppe da?» spurte Wedel en tømmermerker han først traff. «Å, dom sier han kan være både vond og god», sa mannen på en måte som greven ikke likte, og dermed gav han mannen en ørefik. Det blev ikke tatt så nøie i de dager. Men ikke før var det skjedd, før han angret det, rev op tegneboken og gav mannen en 10-dalerseddel. Mannen smilte skøieraktig og sa: «Ja, der kan dom selv se at folk har rett, når dom sier at greven kan være både vond og god». Greven forstod straks at med den mann kom han tilkort i diskusjonen.

Kjerraten var et merkelig anlegg, og beretninger og historier fra dens tid lever på folkemunne.

Av Kjerraten selv er det ikke annet igjen enn enkelte ruiner av pilarene. Den best bevarte er ved hjul nr. 12, Toll(v)ern, inne på Flåtan.

Ellers lever Kjerraten i navnene og folkelige uttrykk. Like før man kommer til Åsa kraftstasjon, passerer «Eneren bro». Kanskje det kan gå andre som det gikk underskrevne at han trodde det hadde forbindelse med ener — brisk. Slik at brua på godt norsk egentlig skulde hett «Breskebru». Men brua har sitt navn fra hjul nr. 1, (Ener'n). Inntil for 3—4 år siden stod steinpilaren der, men så var det et «vesen» som trengte stein, og da måtte den selvfølgelig taes.

Forøvrig har vi «Sekser-bakka» (etter hjul nr. 6). Toller'n, Tollerbekken, Tollerbrua (etter hjul nr. 12).

Hestene som drog tømmeret ved Toller'n hadde tunge lass å dra, og det gikk naturligvis svært sakte. Derfor sier folk her om en som går og drar sig: «Han går og drar sig som en Tollergamp».

Ved hjul nr. 7 var det så ulendt at når en stokk ramlet av rullene var det ikke tale om å få den op igjen. Når noe går så galt at det ikke kan rettes på, sier man: «Det går sjuer'n».

O. B.

Ådalens kirkekuer.

(Av K. G.)

Blandt de første saker som blev forhandlet av Norderhov formannskap og representantskap — allerede i 1838 — er salget av *Ådalens kirkekuer*.

Som en kjenner til, var Ådal til 1. januar 1857 anneks til Norderhov («Wiger annex»). — Yttre Ådal vedblev å høre til Norderhov hovedsogn til 1861, da også det blev lagt til det nyoprettede Aadalens prestegjeld. Til 1857 (henholdsvis 1861) utgjorde da også Ådal en sognekommune under Norderhov herred og hadde efter formannskapsloven av 1837 sine representanter i Norderhov formannskap og representantskap («kommunebestyrelse» = herredsstyre).

I tidsrummet frem til 1870-årene har vi for Norderhov dessverre svært mangelfulle opplysninger om de forskjellige sakers behandling i herredsstyret, da det kommunale arkiv i 1897 blev tilintetgjort ved ildebrand (O. M. Helgesens gård på samme tomt som den nuværende telegrafgård). Vi får således bare glimtvis tak i saken vedkommende «Aadalens kirkekuer».

Spørsmålet om salg av kirkekuene har vært behandlet av formannskapet en gang før 3. juli 1838 — antagelig i slutten av 1837 eller begynnelsen

av 1838. — Fra representantskapsmøte 3. juli 1838 finner en så behandlet som sak 6 (som sognesak for Ådal) følgende: «Forslag fra Erik Holte om salg af *Aadalens kirkekøer* med derover forfattet betænkning og indstilling fra den i sagens anledning nedsatte committe. Indstillingen blev enstemmig vedtagen, og bemyndiges som følge deraf Aadalens formænd til hos sorenskriveren at rekvirere auktioner til bekvemme tider og steder over omhandlede kirkekøer, ligesom bemeldte formænd have at tilkjendegive de valgte indkassatorer og forhandlingsmænd de dem efter indstillingen paalagte funktioner.» —

Imidlertid kom der i møte av formannskapet 4. september (antagelig ved Iver Jacobsen *Skognes*) forslag om at vedtaket av 3. juli måtte bli annullert. Her blev vedtatt: «Da det af representantskabet besluttete salg af Aadalens kirkekøer er approbet af amtet (ved skr. av 6/8-38), saa fant Aadalens formænd saa meget mindre anledning til at bevirke nogen forandring i den fattede beslutning, som auktion allerede var berammet over bemeldte køer.» —

Om disse kirkekuers videre skjebne har en ikke

kunnet komme over andre opplysninger enn hvad der går frem av et regnskapsekstrakt for «Wiger annexkirke for aaret 1841.» Av dette ser en at der ved auksjoner, holdt 10. og 11. september 1838 er bortsolgt 22 kirkekuer. For «Øvre fjerding» er i regnskapet ført som inntekt 9 måneders rente efter 4 pct. p. a. av en kapital stor 68 spd. 4 ort 6 skilling med 2 spd. 0 ort 9½ skill. For Midtre og Yttre fjerding er kun anført renten for samme tidsrum og efter samme rentefoto med henholdsvis 2—3—19½ og 1—»—16. Holder en nu sammen rentebeløpene fra de 3 fjerdinge, og en vet at beløpet for de solgte kuer i Øvre fjerding var 68—4—6, kan en regne sig til at kapitalen for hver av de 2 andre fjerdinge utgjorde henholdsvis vel 84 spd. og bortimot 32 spd.

Hvad var nu forholdet med disse kirkekuer, som vel de ferreste har hørt tale om før? — Var det bare i Ådal man hadde kirkekuer, eller fant en slike også andre steder? —

Dette gir dr. Kristian Østberg interessante opplysninger om i sin «Norsk Bonderett» i avsnittet om «Kirkekreaturer.» — Fra langt tilbake i katolsk tid og utover 1860-årene hadde mange kirker rundt om i vårt land kirkekreaturer, ja så sent som efter 1900 hadde man kirkekuer i Vang, Valdres. Foruten kuer kunde det være sauer, geiter og enkelte steder svin.

Enten det nu var kuer eller andre kreaturer, var opprinnelsen «sjelegaver», undtagelsesvis bøter. Fra først av var de til gode for presten, men gikk senere over til beste for kirken — til vedlikehold o. l. De stod under kirkevergens bestyrelse og ansvar. Denne hadde streng plikt til å føre nøiaktig bok — «kirkestolen» — over disse og andre kirkens eiendeler med årlige regnskaper. De mest almindelige kirkekreaturer, særlig over hele Østlandet, var kuer.

De eldste norske bestemmelser om kirkekreaturer finner en i erkebiskop Eilifs «Statut» av omkr. 1320 (Norges gamle lover inntil 1387). Her omhandles «Kirkekyr». Man hadde også «Kros-kyr» til beste for kors efter veier hvor pilegrimer og andre veifarende for. Ved disse kors blev gjort stans og holdt bønn eller andakt.

Kirke- (eller kros-)kuene blev av kirkevergen leid ut mot en billig årlig avgift. Leieåret gikk fra Mikelsmess (29. sept.) til Mikkelsesmess. Leieren var ansvarlig og måtte i tilfelle skaffe en ny. Antallet måtte aldri gå tilbake. Derav uttrykk som «de evige kirkekuer» eller «levekjør». — Det var

i almindelighet stor rift om kirkekuene, for en kunde ikke få mere enn en på hvert sted, og de gikk gjerne til de største gårder i bygda.*)

Ved Klaus Billes «reces» av 1539 blev bestemt at «ingen embedsmand eller foged» måtte ta noe slags utlegg i kirkekreaturer. Efter Kristian IV's lov måtte de ikke avhendes eller ombyttes med annet gods. — Senere blev der i flere tilfeller gitt dispensasjoner for slag, og utover 1814 blev kirkekuene på de fleste steder solgt ved auksjoner, og pengene som kapital lagt til kirkekassen. Først ved lov av 3/3-1866 blev forbudet mot salg ophevet, og siden er kirkekuene omtrent overalt blitt realisert. Ved lov av 3/8-1897 om kirker og kirkegårder er bestemt at hvor der til kirke i menighetens eie hører avgift av kirkekjør, kan denne bli avløst med 20 ganger dens årlige beløp.

Foruten Viker kirke vet man med sikkerhet at her på Ringerike hadde Bønsnes kirke kirkekuer. Dr. Østberg omtaler med interesse denne kirkes «kirkestol», som har vært ført nøiaktig og fyldig og gir interessante opplysninger.

*

Skulde ikke en eller annen interessert ådøling kunne skaffe frem flere opplysninger gjennom gamle papirer som kan finnes opbevart på gårdene, eller gjennom tradisjonen? —

Ofte kunde det være dårlig med kosten på gårdene i gamle dager.

Ola Svingen var i arbeid på en større gård i Norderhov.

Ola satt på kjøkkenet og skulde spise middag. Suppematn var tynn. Ola satt og rørte og rodde med skjea i suppa. Så sier husmora:

«Ta på bunnen Ole, så finner du erter».

«Takk, frue, jeg har nylig funnet en», sa Ola.

*) Da man gikk til realisasjon av kirkekuene, het det i mange tilfeller at de hadde vært på vedkommende gård i «uminnelige tider.»

Ringe- riks bu- naden.

Fra 1850 årene og utover merket man i Norge mindre og mindre til kunstgledet i bondelivet, men i den senere tid er der et omslag i nasjonal retning, og de fleste bygder i vårt land har idag sin spesielle drakt som bygger på tradisjon innen bygden. Vidunderlig vakre er de fleste av disse bunader, de passer folket i bygden og er vakkert samstemt med de gamle farveglade stuer og husgeråd, i mange bygder en fullstendig harmoni i hus og klær.

Vi merker i disse bunader et tydelig skille mellom øst- og vestland. Det særmerkede nasjonale er jo i klær som i alt annet skapt av folkelynne og livsbehov, av værforhold og arbeidskår. De klær som passer i byen er ikke for landet, det som tiltaler fjellbygden faller ikke i dalens eller flatbygdens smak. Men hjemmelagede klær forteller en historie om det gamle bondehjemmet, om bondestoltheten som satte sin ære i å gjemme og bygge videre på de gamle arveminner, om klær som var spunnet, vevet og baldyret av husets kvinner og opbevart gjennom generasjoner. De fremmede moter som kom til Norge blev omsatt og omdiktet til norsk behov og smak. Vi må aldri tape av syne at det som vi nu regner som det gamle og nasjonale også i sin tid kom hit som nytt og utenlandsk. Livkjolen, liv og skjørt adskilt, har vært almindelig i Europa siden den 16. århundre i masse variasjoner og hos oss har vi hatt den over hele landet, mer og mindre merket av rokokotiden.

På østlandet har således langærmet kufte og foldestakk været det vanlige til det 19. århundre. Kuften var utringet og serken under kuften synlig. Til stas brukte man gamle vakre silketørklær rundt halsen, og av dem er jo ennu opbevart endel. Da nu interessen for å skaffe Ringeriksbygdene en bunad blev vakt, hadde man endel generelle ting å bygge på, uten at imidlertid noen bestemt drakt kunne påvises. Der blev i den anledning foretatt undersøkelser i Oslomuseene og i de gamle billedverker. På Hesselberg i Norderhov finnes endel gamle Odnes-malerier hvor man blandt rokokofigurene fant en kvinne i datidens dagligdrakt, og denne stemte i det vesentlige overens med de øvrige østlandsdrakter. På gamle slektsgårder i Ådalen på Ringerike finnes ennu opbevart blomstrede silkedrakter fra det 18. århundre. Da vi derfor av konservator Mittun, vårt lands første autoritet på dette område, fikk en uttalelse om at Ringeriksdrakten *ganske bestemt har bestått av stripet stakk og et blomstret skjøteliv*, har vi for livets vedkommende kopiert et gammelt silkeliv fra Bergsund i Ådalen. Stripet skjørteverken veves nu på Ringerike, men for å få et blomstret stoff som er norsk, må vi brodere blomstene på et hjemmevevet bomullsverken. Blomstene er imidlertid kopiert efter mønster på et gammelt silkesjal fra Westernslekten på Ringerike. Skjorteinnfellingen er efter maleriet på Hesselberg.

Om Ringeriksdrakten som fikk sin offisielle innvielse på åpningsdagen for Ringerikes Varemesse 1935, kan man med trygghet si at den har fylt et lenge følt savn. Ringerikes Husflidssalg har hatt stor efterspørsel efter drakten; den leverer stoffer og mønster, eller garn til dem som vil veve sin egen bunad. Drakten er fremstillet i et billig stoff så den skulde bli tilgjengelig for alle, men de som ønsker det kan med full historisk hjemmel bære livet i silkebrokade til fest. Til drakten kan man også bære en liten lue av blomstret silke eller brodert verken, og de som eier gamle tørklær, søljer og spenner får nu en god anvendelse for disse ting.

Fra husflidens side er nu alt lagt tilrette for at våre gamle kulturbygder også på dette felt skal stå jevnbyrdige. Fra presse og autoriteter har den fått en enstemmig rosende omtale, men det vil nu først og fremst ligge i ungdommens hånd å avgjøre om den skal slå helt og endelig igjennem og få den plass i bygdelivet som er enhver nasjonal bevegelses sikreste styrke.

Ellen Hals.

Sagasus

av
ANDERS VILJUGREIN.Tone: Hellig Olav
stod ved fjorden.Illustrert:
HARALD VIBE.

Sagte suser vinden over Ringerik —
leker med en bris i fjorden.
Sagatiden bruser stolt og minnerik
her vi snur den gamle jorden.
Halvdanshaugen gjemmer gamle Kjempebein,
muren av den vesle kirken oppå Stein
stod i tusen år
her i bygden vår, —
vigd til Olavs Gud i norden.

Utpå Bönstestangen bodde Sigurd Syr.
Fredelig han drev sitt yrke.
Hester hadde han og mange fine kyr,
bygdens jord han vilde dyrke.
Folkene de røktet dyr i fjøs og stall.
Aasta kongemoder syslet i sin hall.
Her på Bönshes fikk
Olav kongeblick
Her blev reist en Olavskirke.

Oppå Hönen stod en bauta gjæv og dyr
 fedrene de ristet runer.
 Her var menn som for til død og eventyr, -
 men lykken har så mange luner.
 Vinlandsferden lokket Ringerikes menn,
 seiren var nok ikke lett å bringe hjem
 Ut og vidt de for
 mot det høie nord,
 det forteller disse runer.

Prestefruen Anna bortpå Norderhov,
 heltkvinnen i vårt rike.
 Det berømte svenske Karolinertog
 fikk det varmt på Ringerike.
 Oberst Löwen drakk av prestefruens brygg,
 Anna gjorde hele Svenskehæren trygg
 inntil "våres kom"
 da den fikk sin dom,
 Tolvte Karl han måtte vike.

Ringerikes ungdom fylker sig idag
 ennu under Olavs merke.
 Denne ungdomsfylking atter går til slag
 imot mørkemakter sterke.
 Bonden dyrker trofast slektens odelsjord.
 fredelig han går i Bønsneskongens spor.
 Og den gyldne sed
 gror på samme sted
 her i gamle Norges hjerte.

Det gamle nikkelverk på Tyristrand.

Av Hans Johnsrud.

(Ringerikes nikkelverk.)

Da det i 1848 kom på tale at Adolf Roscher skulde anlegge nikkelverk på Tyristrand var det mange som ikke trodde nevneverdig på det. For nikkel var nærmest et ukjent begrep for mange til tross for at nikkel eller nysølv som man også kalte det hadde vært kjent lenge ute i den vide verden. Riktignok hadde man en tid brent vitriol eller raufarve av dette produkt og til annen nevneverdig nytte mente mange det heller ikke var.

Christian Danielsen Fjeld som dengang bodde på en part av Solberg, gjaldt for å være en oplyst mann, spurte hånlige om det skulde bli «verk» enten i hælen eller tåen.

Adolf Roscher var født i Dölen i Saschen. Han var utdannet som bergingeniør og kom ung til Ringerike. Her fikk han kjennskap til de gamle gruber som lå på gården Erteliens grunn. Her hadde fra gammelt vært kobberverk, for det forekommer en mindre del kobber her blandt nikkelen. Men verket var ikke drivverdig og blev nedlagt 1716. L. P. Vardrum som var eier av Ertelien og grubene hadde en tid drevet vitriolverk. Men dette var nærmest heller ikke drivverdig så han vilde gjerne avhende det hele. Roscher som hadde kommet under med at her fantes nikkel i stor mengde optrådte nu som kjøper. Men Roscher var uformuende. Som parthaver fikk han med dr. Thaulow. Men denne var omtrent likeså uformuende som han selv. Det lyktes da for dem å få tobakksfabrikant Tiedemann som var meget rik til å gå inn som tredje parthaver samt å låne bedriften endel penger.

Jeg har liggende foran mig bergmester Roschers egenhendig skrevne regnskapsprotokoller fra 1849 til 1860, utlånt av Ringerikes museum. Denne forteller mange interessante ting fra nikkelverkets begynnelse.

Her sees at Tiedemann som foruten sin innbetalte tredjepart, som lyder på 1167 spd. har lånt nikkelverket 6000 spd. som han har pantobligasjon for. Hertil kommer Vardrum med pantobligasjon 700 spd., løytnant Hals for vannrettighet 500 spd. og Franz Bruns arvinger 1000 spd.

Bedriften fikk en liten og beskjeden tilblivelse, og det hele var nokså enkelt og primitivt anlagt. Men det er gjerne så, det er fra det små, det store kommer. For dette blev gjennom mange år en be-

drift i stadig utvikling og lønnsomhet. Det er nok så betegnende å se hvad den gamle rengskapsprotokoll forteller. Nikkelverket har allerede første år gitt betydelig overskudd og det er ikke lenge før de fleste pantehavere er ute av regnskapet.

De første år var arbeidsstyrken 20 mann fordelt på gruber og smeltehytten. Av disse har 2 mann vært beskjeftiget ved vitriolverket som Roscher har drevet litt de 2 første år.

Da nikkelverket tok til, lå Statsholdergruben og Sal. Jacob Luths kobbergrube på Holleia i det fri. Det kostet Roscher blott et pennestrek å erhverve disse ved å mutte dem inn. Fra disse gruber blev der utvunnet adskillig nikkel og kobbermalm som hørte til den beste nikkelverket hadde.

Alle priser som hørte til daglønn og annen fortjeneste som malmkjøring, leveranse av kull og ved var yderst små. Den gjengse daglønn var 1 mark og 6 skill. (1 kr.) Ved smelteovnen et par skiller. Men så var det her 12 timers skift og som oftest et uavbrudt jag fra morgen til kveld eller omvendt. Ingen materie er blitt bannet i slik utstrekning som slaggen ved nikkelverket. Når smeltingen gikk på sine høider og ovnen spydde ut sin glødende masse som verst, gikk det mest på livet løs for den mannen som skulde holde slaggen vekk. Den gamle metode var at slaggen gikk i en fordypning på hyttegulvet som man kalte «stikk» eller «bask». Og her fikk mannen også manganen gang bask tilgang. Med en jernkrok trakk man av den størknede masse, slog denne i stykker, krafset den op i en treskuff og over i trillebåren med den og så ut på tipp. Snart brente man hender, så ben. Så tok det varme i skuffen, så i trillebåren og da måtte det pøses vann på. Når slaggen gikk som verst, størknet den sent i basken, måtte man slå vann på, men da blev man til gjengjeld mest skallet levende. De første smeltehusar varte sjelden lenger enn 6 a 7 døgn. Efter Roschers antegnelser i protokollen er han vel tilfreds med smeltingen. En enkelt gang har det ikke gått videre heldig, da skyldtes det på dårlig kull.

Bergmester Roscher som gikk op i bedriften med liv og sjel, var som oftest tilstede og så efter med alle ting. Men det hendte nok at han kunde bli lurt undertiden. En mann hadde påtatt sig å levere kull

til verket, men hadde vært uheldig med milen sin. Det var blitt bare mokker. Da han kom kjørende med sitt første kull-lass, møtte han bergmesteren som sa: «Den kullen vil jeg så'gu ikke ha». Mannen som ikke var tapt bak lasset svarte: «Detta er slompen, herr bergmester.» Mannens svar er siden blitt et slagord på Tyristrand.

Når fortjenesten var så knapp som nevnt kunde det ofte bli smalhans for mange sist i måneden. Da måtte man be pent om litt i forskudd. Bergmester Roscher kunde undertiden være litt hensynsløs når det gjaldt forskudd, og var han ikke i humør tok han dem i nakken og sendte dem på dør. En mann kom på kontoret og bad om litt forskudd. «Pakk dig vekk!» svarte bergmesteren. Mannen som hørte dårlig, syntes han blev spurt om han hadde sekk, og svarte glad: «Mange takk! Je har sekk.»

Driften fortsatte å gå med store overskudd år for år. Den gamle smeltehytte som kun bestod av en masseovn og en mindre for konvertering eller garing blev straks for liten, så der blev bygget en ny smeltehytte med 3 masovner. Der blev ytterligere bygget enda en smeltehytte også med 3 masovner, men denne fikk Roscher riktignok ikke se i drift.

Da folk forstod at nikkilverket var en glimrende forretning skapte dette en voldsom skjerpefeber i bygden. De fleste hadde gjerne et skjerp eller to. I disse så de all verdens rikdom, og der blev drømt både om gull og grønne skoger. Men det hele blev nærmest en skjønn luftspeiling, et «fata morgana.» En fattig husmann fikk slik skjerpefeber at han solgte sin eneste ko, skjerpet bort den og mere til. En som ikke hadde funnet sig skjerp, begynte i ett som en annen hadde forlatt. Da folk spurte hvordan han likte skjerpet, svarte mannen: «Min dumme tosk, som inte begynte der før.» En mann som drev skjerpet sitt mer i det store, hadde kostet både zakerhus og smie. Men det var smått med penger til arbeidsfolket, også smiebelgen var dårlig, så smeden måtte stikke de våtter han eiet inn i de verste hull. En dag eieren kom i smien skrøt han veldig av skjerpet sitt. «Ja ha,» sa smeden, «men tar je våtta mine, står hele verket.» En blev bydd et skogstykke for et skjerp han hadde, men han turde ikke avhende det. Det viste sig siden at skjerpet ikke hadde noen verdi, og mannen angret siden all sin dag at han ikke tok skogstykket.

Før jernbanen kom, måtte den ferdige nikkelløst som lå i tette solide trekaser fraktes over Tyrifjorden til Svangstrand og videre med hest gjennom Lier til Drammen. Hans Hollerudhagen hadde

denne føring. En gang bergmesteren var med, fikk de sterk vind på sig, så noe av lasten måtte flyttes på. Herunder holdt Hans som stod med en kasse i hendene på å skulde bli slått overbord, men fikk berget sig, men kassen gikk tilbunns. Bergmesteren blev helt fortvilet over kassen, skjelte og smelte. «Je får betale kassa,» sa mannen. «Det makter du så gu ikke Hans,» var Roschers tørre svar.

Fru Roscher reiste en gang alene til Kristiania med hest og karjol. Der inne fikk hun høre der nettop var kommet i handelen et nytt middel til å sprengte fjell med som skulde være mange ganger sterkere enn krutt. Det var den fryktede glyserinolja. Hun kjøpte en 5 potters kanne for å overraske sin mann med, hengte den under karjolakslen og tok hjemover. Merkelig nok slapp hun heldig fra det. Da hun steg ut av karjolen på Ertelien henvendte hun sig stolt til sin mann at nu kunde han sprengte fjell så det forslog. Roscher som allerede hadde kjennskap til glyserinoljaens farlige egenskaper blev stående helt målløs av forskrekkelse. Da hans følelser fikk luft, svor han dyrt på det skulde gå dem ilde der inne som på så uforsvarlig måte hadde sendt ut dette farlige sprengstoff. Roscher vilde på ingen måte benytte dette i grubene.

Om arbeidslønnen var liten, og prisene på det øvrige folk skaffet tilveie ved nikkilverket var små, var det efter hvad den gamle regnskapsprotokollen forteller ikke små summer som blev utbetalt i arbeidslønn pr. måned, og bedriften skapte liv og rørelse i bygden. For eierne blev nikkilverket en gullgrube. Roscher og Thaulow som begynte uformuende blev ved denne bedrift grunnrike menn. Den siste kunde ved det overskudd nikkilverket gav, reise Modums bad. Roscher var en benyttet mann i kommunen, tok ivrig del i kirkebygningen på Tyristrand, gjorde tegning til tårnet, skrev dokumentet som ligger i tårnkulen og gav ovner og orgel til kirken. Roscher blev på slutten av 1871 dårlig, så det var besværlig for ham å lede bedriften. Stigieren vilde en dag ha ham ned i gruben for å se på en ort de skulde slå inn. «Je makter det så gu ikke,» var svaret. Han blev allikevel med i gruben, gav sine ordre og kom op igjen med stort besvær, idet han sa da han så sig tilbake: «Her kommer je aldri mer.» Før han døde 19. januar 1872 bestemte han at den dag begravelsen efter ham fant sted, skulde hele bedriften stå. Alle arbeidere skulde møte på Kolbjørnsrud og bevertes rikelig for siden å følge ham til graven. Arbeidsstyrken var da 300 mann som alle

17. maifest i Norderhov 1845.

(Efter «Ringeriges Ugeblad».)

Hvor tidlig man her over Ringerike begynte å festligholde 17. mai, har en ikke sikre opplysninger om. Men at det alt i 1840—50-årene var blitt

Jørgen Moe.

tradisjon å feire «constitutionsdagen», er sikkert nok.

Det ser ut til at det var bygdens formannskap som den gang satte sig i spissen med å arrangere festligholdelse av dagen. Opplysninger fra 1846 bl. a. tyder på dette. — 17. mai falt det året på søndag, og i «Ugebladet» for 14. mai finner vi følgende:

«Norderhovs formandskab har fundet det hensigtsmessigt i år at overlade det til enhver at fornøie sig på constitutionsdagen som han bedst veed og kan, hvilket for vor bygd er noget usedvanlig,

*) 110 av byens 133 hus brente ned. —

gikk i spissen. Tyristrands kirke var den dag for liten, idet der var møtt en masse av bygdens folk. Provst Bugge forrettet og var efter hvad gamle fortalte ikke mild i sin dom til å begynne med. Men gav sluttelig avdøde mange anerkjennende ord. «Det var en sjelden mann,» uttalte provsten. «Han hadde skapt liv og rørelse om sig og sine store jordiske skatter hadde han funnet i bergets dype daler.»

Bergmester Roscher og frue har satt sig et varig

men måske derfor ikke mindre velkommet for mange.

Da der således ingen offentlig forlystelse her bliver arrangert, og som følge heraf heller ingen pengeoffere for dagens høitideligholdelse krævet, tillader vi os at foreslå en med dagens betydning ikke mindre overensstemmende anvendelse af de penge, som man hidtil har haft tilovers for 17. mai, nemlig den at lægge dem, som et bidrag til at afhjælpe nøden i det afbrændte *Levanger**, i et bækken som man vil drage omsorg for bliver udsat ved indgangen til Nordrehovs hovedkirke.» — De med siste post mottatte «Morgenblade» hadde gitt nærmere opplysninger om ulykken. —

Men det var altså 17. mai 1845. —

«Ugebladet» kunde 15. mai oplyse at på førstkommende 17. mai vilde «det for bygden anskaffede unionsflag» bli heist på Ringåsen kl. 9 fmd., og efter inntagelse av frokost på Østre Hønen (gjestgiveri) vilde så den for dragon *Paul Putten* reiste minnesten bli avsløret kl. 4. —

Proprietær *Thor Færden* (Klekken) og kandidat *Jørgen Moe* hadde forestått innsamling til — og anskaffelse av minnestenen, valgt stedet og besørget stenen reist. Det blir videre opplyst at en for anledningen av *Jørgen Moe* forfattet sang er besørget trykt, og er å få kjøpt i trykkeriet. —

Næste nr. av bladet — 22. mai — inneholder referat fra festlighetene. —

Flagget var blitt heist på Ringåsen «under kanonsalut og afsyngelsen af forskjellige til anledningen passende sange af den på stedet samlede folkemængde.»

Fra Ringåsen gikk man så i samlet tog til gjestgivergården Hønen, «hvor et festmåltid inntoges

minne på Tyristrand. Han var skaper av en bergverksdrift som ikke blott blev stor og omfattende, men som også en tid gav det største utbytte av alle landets bergverk. Fruen minnes som den der aldri blev trett av å bekoste utsmykning av Tyristrands kirke. Denne som hun kalte sitt kjelebarn, hører nu til en av de vakreste landskirker. Derfor vil deres minne leve på Tyristrand til de sene slekter.

Hans Johnsrud.

og skåler med saluter udbragtes for constitutionen, fædrelandet, kongen og kongehuset, foreningen, storthinget o. fl.» —

Kl. 4 efm. gikk toget som bestemt op over Hadelandsveien til den for Paul Putten reiste minnesten «til hvis afsløring den til dagens betydning svarende festlige stemning i folket, såvelsom interessen for et foretagende, der sigter til at komme det endnu med friske træk i bygden opbevarede sagn til hjælp i at overlevere til efterslægten mindet om en hædersmand som fortjener at nævnes ved siden af *Anna Colbjørnsdatter* og *Thor Hovland*, havde tilkaldt en mængde tilskuere. Afsløringen foregik under kanonsalut og afsyngelsen af følgende til anledningen af J. Moe forfattede sang:

Han var dragon som hver mand veed,
Og uden porte-épée hans klinge,
Men stålsat, så den kunde bringe
En lyd af hugget til os ned —
Den brune næve som den førte,
Kun skoen syed', plaugen kjørte,
Men klart og kraftigt hugget klang
Og lød i dalens sagn og sang.

Da bålet steg med blodrødt skin,
I nattens mulm ved præstestuen:
For kamp og dåd det kasted luen
Da allerførst i Povels sind.
Han frygted ikke midnatsheien,
Han kjendte hver en stør ved veien,
Det gik i trav mod nord, mod nord —
I spidsen han og Hovlands-Thor.

Og dalens gamle bonde veed,
At Paul var med ei blot til slaget, —
At hvasset under våbenbraget
Og dybest just *hans* klinge beed.
At han var slet og ret i talen,
Og ei til festens bord i salen
Blev agted værd at kaldes med, —
Det også dalens bonde, veed.

Men netop hæderstegnets savn
Har bundet ham til slægtens minde:
I dalens munde skal han finde
Herolder for sit simple navn.
På tomten af hans lave hytte
Skal denne steen det tro beskytte,
Og sagnet hænge der sin krands,
Der aldrig taber duft og glands.»

«Efter sangens slutning holdt den som reisende og tilskuere tilfældigvis tilstedeværende student *Eilert Sundt*, bevæget dertil af flere af deltagernes anmodning, et improviseret foredrag, hvori han med sin eiendommelige veltalenhet skildrede overensstemmelsen mellem den ånd som manifesterede sig i hædersmandens dåd, og den der udtaler sig såvel i folket troskab i at opbevare sagnet derom, som i opreisningen af dette mindetegn, den trøst

Thor Færden.

som dette tidens tegn skjænker os mod den vandalisme, der en tid altfor ofte yttrede sig ved oprørende profanation af vore oldtidslevninger, og det fremtidshåb, hvortil det berettiger fædrelandsvennen.

Det skjønnne, belivende og dog populære foredrag henrev synlig tilhørerne på ethvert dannelsestrin, og vi kunde ikke undlate at tolke publikums erkjenthed for disse vakre bidrag til vor fest's forskjønnelse.» —

En kan vel ha lov til å tro at *Eilert Sundt's* nærvær ved festen ikke var helt tilfeldig, men at det kanskje var på foranledning av *Jørgen Moe* at han var kommet til stede. — Imidlertid kan vi nok forstå at *Sundt's* nærvær og hans tale bidrog sitt til å kaste glans over denne fest.

Det vilde vært interessant om referatet i avisen hadde gitt noe fyldigere opplysninger om de mer aktive deltagere ved festen. — Om hvem der talte ved heisningen av det nyanskaffede flagg, ved «festmåltidet» på Hønen og ved *Paul Puttens* min-

Kandidat Færden på folkemøte.

På et folkemøte i Schjonglunden hadde Carl Gulbrandson og N. Hertzberg holdt taler. Bak-etter var det folkefest. Til denne kom også kandidat Færden som hadde gått over Krokskogen før om dagen. Mange lærere var tilstede, og da det led litt utpå, utbragte den gamle lærerhøvding Hertzberg en skål for lærerne og adresserte den bl. a. til Færden. «Hvilken ivrig lærer han var, kunde man skjønne derav», sa Hertzberg, «at han i sin tid hadde tilbudt ham prestekall så fete at det rant smør og rømme nedover bakkene i dem, men Færden vilde holde på som lærer».

På denne tale svarte Færden som var i godt turisthumør, med under forsamlingens munterhet å fortelle at han hadde villet forvise sig om kal- lenes «fettgehalt» ved selvsyn, og så beskrev han statsrådets Kanaan som nærmest «steinrøis, stein- røis — sveltihjel» i det ytre, og kom man til folk, da satt veslegrisen til høgbords, og av husdyr forresten var det flest av de små og brune».

Men da reiste Hertzberg sig i hele sin bekjente oristiske velde: «Da jeg hadde den ære å sitte Kongs Majestets råd, var det et vesen som voldte utrygghet og bekymring enn noe annet, og det var den antevesenet. Og den første av alle Norges statsråder var Engebret Færden. For ham var man den største trygg. Han kom, som folk nu hadde sett,

ikke til sådan tid og sted at man kunde få lært ham noe, mens han selv gjorde sig en fornøielse av å ta endog gamle statsråder i skole. Imellem for frem til den fredelige befolknings skrekke!» Og så fortalte han under tilhørernes jubel, hvorledes Færden engang var styrtet ut av sin seng i Vestfossen og nedover Eiker i et lett kostyme, som blev lettere efterhvert, inntil han kom til Hokksund i så- dant utstyr at gamle koner slo kors for sig i kupeen, og unge frøkener dante.

Nu hadde han erfaring for at det eneste råd med fantene var å få dem fast et sted, og derfor henstilte han til Ringerikes herredsstyrer og myndigheter at de fikk se til å få denne ellers ufor- bederlige fant gift!

Hertil var jo intet å svare, og den storleecende forsamling hadde bare en bemerkning: «Der traff kandidaten en som kunde døive'n».

Naturligvis har Færden fått døie mange stikk- piller, fordi han så ofte har nedlatt sig til å bryte det efter de flestes mening rette verdige tempo. En ophøiet herre bemerket således engang: «De har det i bena, De hr. Færden». Hvortil svartes: «Ja, en skal være glad for det, at en har det et sted. Det er verre når en hverken har det i hode eller bena!»

.....n.

nesten. Vi vilde sikkert da funnet flere kjente gode Ringeriks-navn fra den tiden.

«Ugebladet» nevner bare de to: Thor Færden (bonde og gjestgiver på Klekken, medlem av formannskapet m. v.) og Jørgen Moe. — Av andre kjente menn fra 1840—50-årene kan vi nevne prokuratørene Zeier (ordfører) og Hyggen (vice-ordfører), kaptein Thor Breien, (stortingsmann), Knud Hønen, Engebret Tandberg (Halsteinsrud),

løytnant Støren, Haagen Warloe (Hesselberg), Alf, Lars og Ole Wager, Ole Follum (Burud), Erik Waagaard, Iver Alme, Elling og Ole Lundegaarden, Wegger Gravli og lensmann Skaugstad (Ådal) m. fl. foruten bygdens prester, Echoff og Krog, soren- skriver Fougner og fogd Kabr. Fra Hole nevner vi Engebret Moe (bonde, ordfører og stortingsmann m. v.) og proprietær Christoffer Fougner (Stein) bl.fl.

K. G.

Når Engebret Færden kom på aften-visitt.

Blandt dem som besøkte professor *Yngvar Nielsen* og hans hustru i deres hjem i Oscars gate 48 i nittiårene, for firti—femti år siden snart, var det få som bragte slik glede og slikt humør med sig som *Engebret Moe Færden*. Da var det vanskelig å si om det var professoren eller hans hustru som moret sig mest i samtalsens løp. Begge var like opmuntret, begge like takknemlige når *Færden* kom. Og begge satte gjesten meget høit, beundret hans friske, likefremme umiddelbarhet.

Det var helst sommeraftenen *Færden* valgte til besøk. Når professor *Nielsen* kom hjem fra et foredrag i Drammen, i den tid da det ikke fantes sene aftentog, fortalte han ofte at *Færden* plutselig kunde komme op på hotellet og sitte og samtale, selv vinteraftener, til langt utover natten. Så kunde han reise sig og si: «Å nei, nå er det nok sent; jeg som må rusle Røkenkleven iaften da!» Men i hjemmet i Oscars gate kom han på besøk helst om sommeren. I regelen var det lukket og slukket nede i første etasje. Det kunde bare være et eller annet som skulde skrives eller leses i biblioteket i annen etasje. Så ringte det på entréen. En av familiens sønner blev sendt ned for å høre hvad det var. Når det så blev meldt at det var amtskolebestyrer *Færden* fra *Ringerike*, da blev det igjen lyst i stuen, og hele familien blev samlet om den kjære gjest.

Det var alltid et eller annet særlig som *Færden* hadde i ærend. Det var noe merkelig som var funnet på *Ringerike*, og som han måtte fortelle om. Eller et hotell som måtte komme inn i reisehåndboken, eller et spørsmål av historisk innhold som skulde besvares. Det var som det knitret og lyste av humør, av muntre anekdoter fra gamle dager.

«Å nei da, professor, nå må De komme op til *Ringerike* og se hvad vi har bygget!»

«Ja, det vil jeg gjerne.»

Aller ivrigst blev han når han fortalte om *Anna Colbjørnsdatter's* balsamerte, utstillede lik.

«Det er nok ikke *Anna Colbjørnsdatter*,» sa han da. «Nå skal De høre, professor; da de begynte å utstille henne, kunde vi ganske tydelig se på halsen et svart knivshakk. Og det er en generalinne som skar halsen over på sig selv i anfall av vannvidd. Nå kan en ikke se det mer, for luften har fortæret så meget av det balsamerte legeme.»

«Det vilde være synd å berøve kirketjeneren for tjenesten,» mente professoren.

Det var et veld han satt inne med av lokal tradisjon fra *Ringerike*. Bare fra artiumsåret 1866 til 1873, da han studerte teologi med beste resultat, og da han en kort tid efter 1875 var lærer ved *Christiania Borgerskole*, — var han ikke bosatt på *Ringerike*. Da han var 28 år gammel, oppnådde han den stilling som han beholdt til sin død i 1920, efter de fylte 70 år, en stilling som han var glad i og som han ikke ønsket å bytte med noen annen. *Ringerike*, *Norderhov*, *Klekken* — det var det som holdt ham fast med de sterkeste bånd.

Færden kunde fortelle:

«Har De hørt, frue, om den gangen da grev *Herman Wedel* blev veltet i grøften av de fulle ungguttene fra *Ringerike*?

«Nei, jeg trodde ikke han lot sig slik behandle, selv om han var liten av vekst og giktisk.»

«Nu skal De høre, frue, hvad gamle folk fortalte på *Ringerike* i min barndom. En gang kom den unge greven kjørende i spisslede fra *Vekkerø* og skulde til *Bærums-verket*, den gamle *Ringeriksvei*, den De husker fra *Deres* barndom. Han kjørte i spisslede og var, som jeg sa, alene — uten tjener da.»

«Jeg trodde han helst red.»

«Neida, denne gangen kjørte han i en liten spisslede. Så nådde han en flokk med halvfulle gutter som kjørte hjem fra plankekjøring. Og da de var mange, så skulde de vise hvad for karer de var, og så veltet de greven i grøften. Han sa ingenting, men snudde og hentet noen sterke karer fra bruket på *Vekkerø*, og så lot han alle guttene få en god drakt pryl. Det var dengang det, frue. Nu vilde det vel blitt retts-sak og saken henlagt fordi det ikke var voldt skade på liv eller lemmer. Eller kanskje *han* hadde fått mulkt for selvtekt. Men dengangen moret folk sig over det.»

«Tidene er forandret nu!»

En annen gang fortalte han om en godseier i en av *Norderhavs* nabobygder og grev *Wedel*. De hadde vært sammen på grense-opgang mellem to skogeiendommer, hvorav de eide hver sin.

Da grensene var påvist, sa greven: «De er den største kjeltring jeg har truffet.»

Den andre svarte:

ansk, far, så ikke rorsfolkene forstår
t.»
sst *Færden* som fortalte en annen histo-
amme koldblodige godsherre. Han reid-
ed en 50-dalerseddell. Og når så ingen
ien, så skrev han en anvisning på be-
ulde være betaling. Slik blev de mange
liggende. Men så reiste en smart herre
øpte for en billig penge anvisningene
resenterte for utstederen, som så måtte

Færden var mest irritert over, var
pslivet.
øt, frue, så skal De se hvad de sier!»
Fægebret Færden lenge eier av en stor
med svære hus. Hans livsvaner var
v alle. Han brydde sig ikke om å
og husker så godt engang han fortalte
de leiet ut hovedbygningen for. Leien
av. Da én spurte hvordan i allverden
øre det, svarte han: «Det var da hyg-

gelig for ham å bo billig. Og så er det en skole-
mester jeg har leiet den ut til da, ser De.»

Siste gang jeg så amtsskolebestyrer *Færden*, var
professor *Yngvar Nielsen* død og hjemmet i Oscars
gate var oppløst, jeg tror i 1918. *Færden* var like
rask på foten som firti år før. Han gikk med sin
knortekjepp, sin ransel og i sin sorte lange bonjour.
Da jeg hilste på ham, nikket han og smilte. Også
han husket de mange aftener i det hjem som engang
var et av de steder hvor han alltid var velkommen.

Jeg synes jeg husker hans stemme ennu: «Nei,
nei, nå er nok klokken så altfor meget!»

«Hvordan kommer De inn så sent da?»

«Inn? Jeg må hjem til Klekken jeg, professor.
Sommernatten er så sval. Og det blir lettere og
lettere å gå når jeg kommer over til Ringerike.»

«Er det ikke langt da?»

«Sier *De* det — *De* kan da gå!»

Og lett som en ungdom sprang han ut i som-
mernatten de kjente og kjære veier. *Roar Tank.*

GYRIHAUGEN

op så morsk og svær
trassig skolten imot skya:
nme, grønne lendet der
ho' å væra særlig kry a'?'
n fnyser reint i harm forakt
ndet der i solskinslaugen
tår fadder for i ro og makt,
gnomsuste Gyrihaugen.

e mig da myr og ur
n, speken granskog over bringa.
regn og skodde, klam og sur
snøslask så det klør i finga,
dernede — veikt og fint og flatt,
garonge, varm og mett og lubben.
der itte lette på sin hatt,
uværsgraue Gyrigubben.

Han brummer arg og gjør sig baus
og gufser ulendt villmark over sletta
og kjøler skolten med en tåkehaus:
Sån evig sol blir en da mer enn mett a'.
Den gjør en nesten ør i heil og hug.
— Den jettekroppen trives best i skuggen.
Så sitter han der, akslebrei og drug,
støe, alvorsamme Gyrirogen.

Men blikker snart og mumler bli'
og skotter nesten vennlig ned frå høgda:
En får vel itte væra alt for stri,
slek gammalklokskap blir vel ongen nøgd a'.
Han leiter minne rundt — i døkk og myr
og kjenn der nøkken ror med brand om baugen.
Så kommer lognt et halvglømt eventyr.
— Gamle, sagnomsuste Gyrihaugen.

Elling M. Solheim.

Eit ord til Ringerikes ungdom og ungdomslag.

Av Olaf Hanssen.

For mange år sidan, sat skrivaren av desse linone på ei av dei store ungdomstemnane vestanfjells og lydte på talarane der. Det var i dei tider då skiping av bygdemuseer var framme i ordskitte: i tidsskrift, blad og ellest. Ein av våre mest kjende vitskapsmenn (no avliden) målbar her denne saki. Han la ho frem med slik eldhug og kraft, at det sikkert vakte mykje ettertanke hjå møtelyden. Alt dengongen, sat eg med ei kjensla av, at talaren såg litt einvitt på bygdemusésaki. Seinare er eg vorten meir styrkt i trui, når eg hev fenge høve å vitja mange bygdemuseum kringum i vårt land. Sjølv sagt er det eit rett og gjævt arbeid å freista gøyma all gamall klæde og husbunad, og alle gamle velder som høyrer til landsens arbeidsliv. Og slik at komande ætter kann sjå kor gjæve fedrane våre var, både i sitt handalag og det praktiske handverk, som i sin folkelege kunst. Eit bygdemuseum skal avspegla alle desse ting, samstundes at ein skal sleppe å fara inn til dei store samlingane i byane. Ein skal sjå som i ein spegel sitt bygdelaug, si bygd.

Det er noko ein mest alltid gløymer i arbeidet, som skulde gått jamsides det andre: Nemleg å varveitla restane av det åndelege arbeid på bygdene. — Eit rosemåla skrin, eit utskore og kunstmåla ølstaup eller smørform hev sitt sermerkte verd og samlaren si interesse, men heime i dei avgøymde grender og fjelldalar, sat der, før radioen kom tiltuns, ein og annan, som i einsame og stille kveldstunder sysla med åndsens arbeid. Laga kannhenda ymse småskrifter i vers eller prosa, um eit eller anna emne. Var hugen sterk nok, kosta dei ogso prent på det. Folk vyrde inkje mykje på det. Og når dei kjøpte literatur til bygdebiblioteket, var det sjølv sagt frå bokbudene i byane. Bygdediktaren hev aldri vore i kurs. Det var kanskje vesalmanns arbeid, men det spegla då av tankar og rørslor, som inkje burde vera burte i den spegillen, som skal kasta blenkljoset yver landsens folkekultur. Samstundes som me gøymer gamle kjerald og velder, hiv me slike ting i elden, når me tømmer farfar og mormor si gamle skrapkista. Inkje bygdeboksamlingen, inkje bygdemuseet gjev ans for bygdefolket sin skrivehug eller åndelege framvokster i den leid. —

I byanne og serleg då i hovudstaden er der mange rike velskipa samlingar av ting, som er

dregne inn frå naturlivet: norsk fjell, norsk mark og skog. Desse samlingane gjev eit bilete — vidundarlegt bilete — av alt det løyndomsfulle, som norske vitskapsmenn hev drege fram av fjell og urd, greve upp av aur og jord og samla det saman slik, at det kann tena til naturhistoriske bilete, inkje berre for landet, men ogso dei einskilte landsluter. Heime på bygdene, hev me ofte gode skular; frå folkeskular, framhaldsskular og oppyver til landsgymnas. Men skal læresveinane hava gagn av kunnskapane, må dei gjera ferdi inn til storbyane og vitja samlingane der, og desse samlingane hyser ofte det, som er henta frå bygdi sitt eige. —

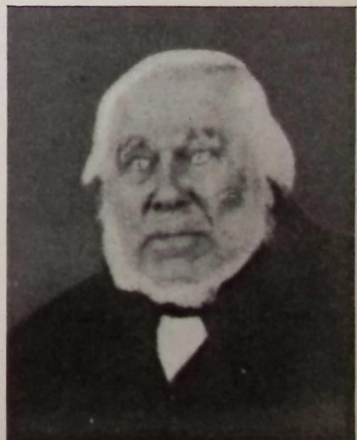
Difor gjeld det ogso i stor munn, at ein bygdesamling kann hysa utsyn yver bygdi eller landsluten si natur på mange eller alle umkverve. Ungdomen og vaksnefolket med, tarv inkje fara inn til storbyane for å læra kunnskapen um moder natur. Det gjeld å byggja ei høgd til på bygdemuseet, at det ogso vert bygdi sin spegel i *dette* høve.

*

I samband hermed vil me draga fram minnet um tvo gjeve menn frå Ringerike, som i all stilla dreiv granskararbeid, kvar på sitt umkverve.

Eg vil her byrja med å nemna eit par namn, som inkje bygdesoga bør gløyma for dugleiken sin med desse ting.

Den eine er gamle klokkaeren på Hole, — *Haagen Hurum*.

Haagen Hurum.

leboki for Hole var han fødd 1785. Dagbok — som han hev ått, og som eitsla i kjeldeskriftfondet i Oslo, segjer er fødd 11 mai 1785. Han vart vigsla i kirke af Sogneprest Trondhuus med old. Han hadde desse borni: Ole f. 30/7 f. 28/8 27, Andreas f. 1/5 30, Matthea Karen f. 15/9 38 og Johan f. 20/5 44. I boki, at «han i Christiania Intelligens-Tillægsblad nr. 35 1816, så at «lærer-Hammersborg Almueskole i Christiania juli 1816, og indfant mig til Pebervigens Skole for at afgive Prøve på Duelighed og at jeg blev optaget af biskop Beck, som lærer ved Hammeberg August reiste jeg i Guds Navn hjem til Oslo og tok imot Posten 19 August og blev døde Læreren ved Vaterlands Skolen, søgte mig dertil og fik Posten og tillyndte jeg paa denne Skole.»

Han vart inkje lenge i Oslo. Han skriv «at jeg reiste fra Vaterlands skole og hjem til Hole. Han vart då lærar og kyrkjesongar i Hole og tok bustad på Libakke, og flutte i Hole den Hundstad.

«I gjetord um denne læraren, som i ung alder vart orten tilsett i Oslo. I bygdeboki «Hole 1844» fortelst «at han ved siden av barne- og lærer Hurum en slags lærerskole, hvori sub- og utdannet og ved siden herav også en skole. Denne søktes av bedrestillede lærere og gutter både fra Hole og omliggende nærliggende. Han hadde elever også helt fra Gudbrandsdalen. Samler vi sammen de sparsomme meddelelser om ham, ser vi at han var en berømt lærer og en mand forut for sin tid, og at han var over de fleste av sine standsfæller.»

Han skriv i ovannemnde dagbok: «Aar 1869 den 14. Himmelfartsdag hensov vaar gamle lærer Hurum ved en blid og salig død og blev den 14. Mai ledsaget av Slægt, Venner og Bekjendte. Gid hans Minde altid maa bevares i alle Aar. Erindring af hans Efterladte.»

Hurum hadde millom sine mange hugsaar og gjeter den i sin tid sjeldsynte gåva — å samle blomelivet. Han hadde ein stor og velstelt herbarium og han dreiv ogso med å samla inn og preservere alle mulige blommar, han fann på Ringerike. Han hadde sikkert havt eit for sin tid stort herbarium. Det er ikkje finnt å finne nokor stad no lenger er inkje godt å finne. Eg hev kome yver nokre få ark. Det er ikkje lett å samla. Dei er alle rett namnfeste. Men um

det inkje er tilskipa etter vår tids krav, kann me kanskje sikkert gå ut ifrå, at plantone er tekne på Ringerike. Plantone er vakkert pressa og ligg i ein bunke gamle «Morgenblad». Skulde nokon vita um restar av dette gamle herbariet, må dei freista berga det inn til bygdemuseet på Ringerike, eller til andre, som vil varveitla det på vyrdeleg vis, til minne etter ein gjev mann for si tid.

På ei ferd ute på Bønsnes 1936 fekk eg høyra um ein mann på Hønefoss, som hadde vore idug å samla ymse steinslag. Diverre var mannen burte no, men samlingane hans var gøynde. I stutte drag skal eg rita dei biografiska data til bryggerimeistar Anton Ramstad.

Anton Ramstad.

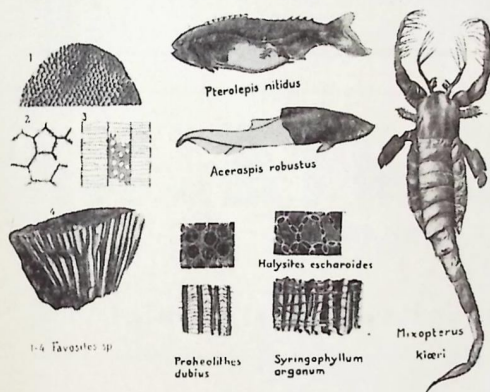
Var fødd av bondefolk på austre Toten 1858. Var i mange år knytt til bryggerifaget på austlandet, med undantak av tvo år han var smed i Oslo. I 1894 vart han bryggerimeistar på Hønefoss og var i firmaet heilt til 1928 og arbeidde verksemdt fram til ei at dei beste på bygdene her aust. Han var ei arbeidskraft, truverdig og litanda i all si ferd. Han heldt seg heilt utanfor dei «offentlege» arbeid. Han nytta fritidene sine til å streifa um i skog og mark. Hadde serlege interessor for minerallogi og geologi, serleg dei fjellgøynde leivdene av det eldste voksterliv av dyr og planter, som Ringerike er yverlag rikt på, og er vorte vidgjete

i vitenskaplege krinsar verdi yver. Samlingane hans syner, at han både hev havt gløgt auga og samlarhug. Trass sine store interessor, hev han merkeleg nok inkje søkt det minste samarbeid med dei vitenskaplege krinsar i Oslo, som sikkert nok hadde gjeve honom all den rettleiding, han ynskte. Anton Ramstad døydde den 20 januar 1933.

Samlingane hans er no namnfeste av tvo vitenskapsmenn ved Geologisk museum den paleontologiske deildi i Oslo, dr. phil. *Anatol Heintz* og dr. phil. *Leif Størmer*, og vert yvedregne, (um folket måtte ynskja det) til Ringerike bygdemuseum, Norderhov.

*

Og no nermar me oss til de spørsmålet: Er det høve å gjera bygdemuseet på Ringerike ein mun rikare? Fyrst og framst ved å gjera det rikare og romslegare i naturvitenskapleg leid? Der er full grunn til det. — Ein av dei største vitenskapsmenn i sitt arbeid, avlidne professor Dr. *Johan Kiær*, budde i årevis på Ringerike og hev samla inn til sitt muse-

Fossilar frå Ringerike, fundne av professor Kiær. (Dei tvo fiskane overst i midten er ur-fiskar. Til høgre sjøskorpion).

um i Oslo, store samlingar frå Ringeriks-grendene. Ved samarbeid med geologisk museum i Oslo, vil det nok kunne lata seg gjera ogso å syna fram Ringerikes rike paleontologiske natur på bygdemuseet. Dr. Anatol Heintz hev gjeve meg desse fråsegnene um professor Dr. Johan Kiær:

Fødd i Drammen 1869, tok artium 1888, studerte fyrst zoologi ved universitetet i Oslo, seinare paleontologi i München. Tok 1897 doktorgraden på eit arbeid um fossile koraller frå Norsk Kambro-silur. Alt før dette arbeid gjorde han store innsamlingar av fossiler m. a. på Ringerike.

Heimattkomen frå utlandet vart han knytt til universitetet og heldt fram med sine innsamlingar og studier av fosiler frå Norsk Kambro-silur. M. a. har han vore mykje på Ringerike i arbeid. Han hev her geologisk kartlagt store luter og samla inn velduge kolleksjoner av fosiler. Resultatet av desse arbeid er publisert i hans store verk um: «Das Obersilur im Kristianiagebit» (1908). I 1909 fann han på Rudstangen ved Tyrifjorden eit rikt fossil-lag i den grønne Downtoniske sannsteinen (same sannstein, som den ein litt høgare uppe bryter ut «ringerikshellone»). Fossilane her var for det meste fint bevarte urfisk og sjøskorpionar. Kiær vann mil-lombils berre å arbeida med ein part av fiskane. Han hev ogso arbeidt mykje med fossile fisk som norske ekspedisjonar hev kome heim med frå Svalbard. Men interessa for våre Kambro-siluriske avlegringar heldt han fram med heile tidi og hev publisert ei rad av arbeid yver dei ymse fossilar og med å gjeva greide på lagrekjone i dei ymse strok. Han hev arbeidt mykje på Ringerike, der han i fleire år alt til han døydde 1931, kvar sumar budde ved Sundvollen. Utanum reint vitenskapleg arbeid, gjorde Kiær mykje for å gjera sin vitenskap — paleontologien — læra um dyre og planteliv i forntidi meir kjend for det store folk. Han hev skapt det Paleontologiske museum i Oslo, som er skipa til av han heilt ut. Han hev halde ei mengd med fyredrag i Folkeakademiane og i hans siste tid i radio. Han skreiv artiklar i avisor og tidsskrifter og gjeva ut ei fortvitneleg og umtykt bok: «Verdenner som svandt». Som vitenskapsmann var han vel kjend langt utyver vårt lands grensor og vart rekna for ein av de dei leidande paleontologer.

Det vil difor ogso vera å heidra Dr. Kiær's minne um ein slik samling vart knytt til bygdemuseet på Ringerike. Ein vil truleg kunne rekna med at vitenskapsmenn frå Oslo vil hjelpe til med å ordna og montera samlingane.

Cafe Ciro

Innehaver: A. Harstad.

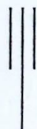
Byens mest besøkte spisested.
God mat til rimelige priser.

ØLRETT

Telefon 641

Ringerikes Blad

Grunnlagt 1845

Eneste lokalavis på Ringerike!

er bladet for Dem!

Alt som hender i distriktet
finner De først hos oss!

JOH. E. BYE

BOKHANDEL - PAPIRHANDEL
HØNEFOSS

Årets nye bøker og julehefter i stort utvalg!

NYHET!

Nu kan De få sydd konfeksjonsdresser efter mål
og med prøvning her på nymontert fabrikk i for-
retningen. Likeså skreddersøm.

Stort, solidt lager av **dress-stoffer** og **forsaker** inn-
kjøpt direkte i 1ste prisklasse.

En gros og en detail.

RINGERIKES MAGASIN
I. R. SKØIEN

Gullsmed

THV. JØRGENSEN

HØNEFOSS

Forlovelsesringer, sølv skjeartikler, pokaler,
blomsterbegere. Utvalg på forlangende.

HØNEFOSS SPAREBANK

Mottar innskudd og utfører almindelige bankforretninger.

Årlig melkemengde:

7 MILLIONER KILOGRAM

Produksjon av smør, goudaost, edamerost,
nøkkelost, pultost, fløteost, mysost, prim.

Kulturmilk og iskrem.

Ny ostesort: Ringeriksost

Gullmedalje for
goudaost 1929

På landsutstillingen i
Bergen 1933 opnådde
meieriet høieste ut-
merkelse for smør og
ost. Moss 1937 — ut-
stillingens store sølv-
pokal for den beste
goudaost.

Hønefoss Mineralvannfabrik

Telefon 70

H. P. FALLEBØE

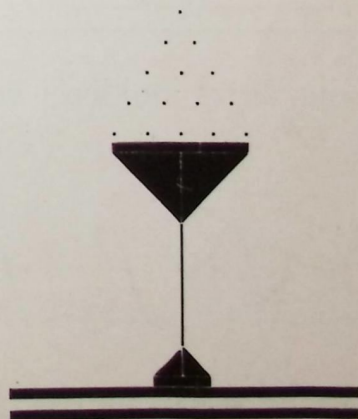
Opr. 1894

Anbefaler:

Bruslimonader, Selters, Pomis, Schous

Bryggeris anerkjente Vørterøl og

Landsøl has stadig på lager.

Bli kunde hos Qvist!

Bøker, papir, trykksaker

av enhver art

Bygdefolk, se innom!

ARNE QVIST

BOK- OG PAPIRHANDEL

Hønefoss

Telefon 605

RINGERIKES SPAREBANK - Hønefoss

Oprettet 1833

Stedets eldste bank

Mottar innskudd og utfører alle almindelige bankforretninger

Checks utstedes på inn- og utland

Sikkerhetshvelv

Apoteket Bien

W. KOREN LUND

HØNEFOSS

Gjør Deres innkjøp i kolonial
hos

A. Løchen

TELF. 30 GRUNNLAGT 1855 TELF. 30

JOH. KULLERUD, Hønefoss

Bakeri & Konditori

Kafeen i II etasje anbefales

TELEFON 183

HOTELL FØNIX

◆
HØNEFOSS

Nymontert kafé i 1. etasje. Middag 2 retter kr. 1.40. Billige små lunsjretter. Smørbrød, kaker, kaffe, melk, chokolade

• VINE • ØL FRA FAT •

Alle priser er inklusive bevertnings-
skatt og servise.

HØNEFOSS KAROSSERIFABRIK A-S

Buss - Varebil og Lastevognskarosserier - Reparasjoner - oplakering

Specialitet: Understell i special Stålprofiler.

TELEFONER: HØNEFOSS 79 og 650

Gamle Sundvolden

MED DE RIKE TRADISJONER

•
Tar mot gjester for lengere
og kortere opphold.

•
Se innom den gamle gildestue.

ØL og VIN Innehaver M. HANSEN

M. SØRENSEN

PØLSEMAKERI

Hønefoss

SLAKTERI – RØKERI

TELEFON 89 - 84 - 297

Fordelaktigste innkjøpssted av kjøtt, flekk og pølsevarer, samt beste utvalg i pålegg.

Gjør Deres innkjøp i

Ringerike Husflidssalg

Håndlagede vakre ting
passende til julegaver.

*Stoff til
Ringeriksdakten*

Til **JUL** skal de fleste ha noget nytt!

Vi tillater oss å anbefale vår forretning som et fordelaktig innkjøpssted for følgende varer:

Kjolestoffer for voksne og barn. **Kjoler og kåper** for voksne. **Undertøi** i ull og bomull for damer, herrer og barn. **Strømper** i et enestående utvalg for voksne og barn.

Lakenstaut, bolster, teppetrekk, duntepper, vatt-tepper, ulltepper til meget rimelige priser.

Golfjakker,
damejumpers,
pikejumpers,
gensere og pulovers,
for voksne og barn.

Kom og se!

HØNEFOSS
TELEFON 100

OLE KAARSTAD & CO.

STORGATEN
TELEFON 100

HØSTENS

nyheter i dresser, frakker, hatter, luer, skjorter, slips, ankommet i største utvalg.

Avlegg et besøk og De vil finne at prisene er lavest hos

NB! Dresser leveres også etter mål.

S. A. ELVSVEEN
ST. OLAVSGT. 1 HØNEFOSS

PETTER BENTZEN
SYKKEL OG SPORTSFORRETNING
MEKANISK VERKSTED
PBH
HØNEFOSS
TELEFON 262

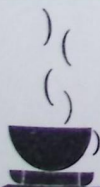
T. H. GRANUM

HØNEFOSS
TELEFON 219

Skotøiforretning

Kjem du til Hønefoss

MARTHA NÆSSET
Telefon 226

Gå innom

Hønefoss Kaffistova

der du får GOD og BILLIG mat

Prektige julegaver!

Kjøp Ski og Skøiter til Små og Store.

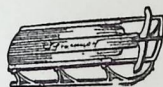
*Det største utvalg!
De laveste priser!*

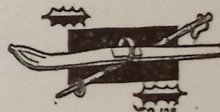
Hockeyskøiter med støvler
Hockeykøller og baller

Kunstløpskøiter
Lengdeløpskøiter

Kjelker
Sparkstøttinger,
3 størrelser
Brodder
Sparkjern

Stek og kok med

Jena glass!

Det moderne og
renslige kokekar.

De får det hos oss.

Skier, splittkein, ask, hickori
Furuski for barn
Bindinger, alle sorter
Skistaver, racer og alm.
Skistaver for barn

Thoresen & Berg

HØNEFOSS ••• TLF: 545 • 616

HOLE SPAREBANK

OPRETTET 1861

H Ø N E F O S S

Innskudd mottas til høieste rente
Forøvrig utføres alle almindelige bankforretninger

HØNEFOSS OG OPLANDS KREDITTBANK A-S

OPRETTET 1933

Åktiekapital kr. 830.000.00, fullt innbetalt
Forvaltningskapital, kr. 9.000.000.00

Innskudd mottas til høieste rente
Lån bevilges mot betryggende sikkerhet
Forøvrig utføres alle slags bankforretninger

Hønefoss og distriktets beste utvalg i:

Dresser, Frakker og Skotøi,
Hatter, Luer og Slips

finner du i

RINGERIKES KOOP. SELSKAPS

Nordre Torv 1

MANUFAKTURAVDELING

HØNEFOSS

Breien Gård

KVALITETSVARER:

Fjorfæslakt, Egg, Stangselleri, Poteter.

Postadresse: Ask st. Telefon Hønefoss 186

Hønefoss Bryggeris Øl.

Hønefoss Bryggeris mineralvann.

Hønefoss Bryggeris eplesaft.

Grand Hotell & Café

Godt kjøkken.

Mottar selskaper og bestillinger
for arrangements i hjemmene.

TELEFONER 73, 179, 426.

Glatved
• Hotell •

OPRETTET 1730

er med sitt berømte Aadnes-interiør, sin
vakre have og sin herlige beliggenhet
ved Hønefossen et utmerket opholds-
sted for reisende og turister.

▼
1. kl. kjøkken. — Velpleiede viner.
Bilpark, garasje, bensin og olje.

ASTORIA

BYE'S HOTELL – OSLO

ALL MODERNE KOMFORT

Beliggende like ved STORTINGET
(midt i centrum)

VELRENOMMERT
MODERATE PRISER

Telefon 13770

Innehaver Diplom Ingeniør JOHS. BYE og FRUE